

iszlám világba kellett importálnia a „másik” fogalmát, amely addig a szocialista országok rendszerét jelentette.

A szerző a bevezetőben rámutatott, hogy a kelet-európai baloldal új-rameghatározásában és átértelmezésében kulcsfontosságú felelősségük van a korszak történéseinek. Mark Pittaway a maga részéről nyugodt lehet: jó, becsületes, korszerű munkát végzett, hiszen könyve megnyitja annak lehetőségét, hogy ez a munka a jövőben talán elvégezhető legyen.

Pető Andrea

Az olasz kereszténydemokraták*

Antonio Ghirelli olasz kereszténydemokratákról írt könyve a politológiai-történeti esszé kitűnő példája. A szerző személyes tapasztalatai, kifinomult és élvezetes írástechnikája eredményeként jól olvasható kötet született.

A személyes belső tapasztalat nem azt jelenti, hogy Ghirelli a kereszténydemokrata párt (DC) tagja volt és élményeit ebben a minőségben szerezte, ugyanis ő az olasz szocialista párt „kádere” (1956-ig mellesleg kommunista) volt. A DC-hez mégis közel állt, mivel az 1950-es évektől kezdve az egykori antifasiszta fegyveres partizán előbb mint vezető sportújságíró, majd mint politikai lapok cikkírója és szerkesztője direkt és illetékes tanúja volt az olasz politikai életnek, továbbá 1978. július 14-től 1980. május 31-i felmentéséig Pertini köztársasági elnök sajtóirodájának vezetőjeként dolgozott, majd Craxi miniszterelnökségével a kormány sajtóirodájánál ugyanezen a poszton tevékenykedett. Ilyen módon szerzett tapasztalatokat a politikai élet meghatározó tényezőiről, azaz a kereszténydemokrata politikusokról és pártjukról, hiszen a kereszténydemokraták és szocialisták – úgymond – stratégiai szövetségére épülő kormányzati évtizedek következtek egymás után.

Ghirelli tollát az újságírás és eleinte a kedvtelésszerűen űzött irodalmi „kiruccanások” csiszolták. Írt novellákat, regényeket és történelmi tárgyú munkákat. Könyve jelent meg az olasz labdarúgás történetéről, tudósított az 1954-es vb-döntőjéről és személyes véleményeként harminc év múltán is hangoztatta meggyőződését a nyugatnémetek feltételezett doppingolásáról. Fontosabb magyar vonatkozás vele kapcsolatban 1956-os távozása a kommunista pártból, amikor „átigazolt” a

* Antonio GHIRELLI: *Democristiani*. Arnoldo Mondadori Editore, Milano, 2004. 280 p.

szocialistákhoz, valamint az, hogy egyik előkészítője volt Craxi 1984-es budapesti miniszterelnöki látogatásának.

A DC megszűnéséig a kereszténydemokraták voltak azok, akik a modern 20. századi Itáliát „megcsinálták” – állítja a szerző, akinek ez az álláspontja nem újságírói-írói túlzás: az előfutárok (Tonio, Murri, Sturzo) után jövő politikusnemzedékek és vezetőik, mint De Gasperi, Fanfani, Andreotti, Moro, Cossiga, De Mita és sokan mások, valóban az ország sorsának alakítói voltak.

Sajátos szerzői megoldás, hogy az előfutár-elődök arcképvázlata utáni második fejezet VI. Pál pápáról szól, ami megelőzi a „legfőbb államférfiúnak” tartott és időrendben is előbbre kívánkozó De Gasperiről írott fejezetet. De Gasperi 1881-ben született – 16 évvel korábban, mint Giovanni Battista Montini – és 1945 decemberében már miniszterelnök, míg Montini 1963-ban lett pápa, amikor De Gasperi már kilenc éve halott volt. A szerző szerkesztési elvét az indokolja, hogy VI. Pál az egyedüli olasz pápa, akinek a főpapi tevékenysége már a fasiszmus idején, majd pontifikátusának periódusában szorosán összekapcsolódott a kereszténydemokraták politikai mozgalmával és későbbi párttörténetükkel. Több szempontból is fontos és középpontba helyezhető VI. Pál személye. A fasiszta korszakban egyetemi tanár és következetes elkötelezettje volt a demokratikus értékrendnek, tanítványai közül került ki a kereszténydemokrata párt több későbbi vezetője például Aldo Moro. Kettejük között szoros emberi és politikai kapcsolat fejlődött ki, ami arra indította VI. Pált, hogy 1978 áprilisában felhívást intézzen a Morót elrabló Vörös Brigádokhoz foglyuk szabadon bocsátása érdekében. Ez a dokumentum egyedülálló a katolikus egyház történetében és a terrorista szervezetek tevékenysége szempontjából is. De ennél a dokumentumnál is többet mond az, hogy VI. Pál a felhívásának kudarca, illetve Moro kivégzése utáni végső elkeseredésében akárcsak a „keresztre feszített Jézus” – mint Ghirelli írja – az Úrhoz fordult kérdésével: „Istenem, miért hagytál el”, „miért nem hallgattad meg imámat Moro életéért?” Az emlékezetes epizód, amely Moro temetésének szertartásán esett meg, abból a kevéssé (a szerző által sem eléggé) elemzett jelenség szempontjából is érdekes, amelyet a politizáló katolikus olasz társadalmi tömeg laicizálódásaként, világiasodásaként szokás jellemezni. A jelenség a DC, sőt a kor olasz politikai rendszere szempontjából is fontos, hiszen a párt hosszú időn keresztül vezető pozíciót töltött be, abban az országban, ahol a politikai és ideológiai pluralizmus (lásd laicizálódás, hívők és nem hívők viszonya) tényleges hatóerő, ahol folyamatosan szembesülni kellett az ellenzék ellenőrző szerepével, a differenciált párterők befolyásá-

val. A DC érdeme, hogy ez a maga nemében rendkívül sajátos, sokoldalúan megosztott politikai erőter nem destruáló, hanem konstruáló mozgásfolyamatokat tudott kitermelni és előrevitte Itália fejlődését. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a párt képesnek bizonyult a különböző politikai erőkkel való párbeszédre.

Más kérdés, hogy miért bukott meg mégis ez a politikai szisztéma. A válaszra nincs mód egy recenzióban; itt csak azt említjük, hogy a DC kormányzásának korszakában ritkán vállalkozott a közügyek monopolisztikus irányítására, koalícióiba bevonta a republikánusokat, liberálisokat, szociáldemokratákat, szocialistákat (velük hozta létre az első kezdetleges középbal formációt), végül a történelmi kompromisszum kísérletével a kommunisták hatalomba való bevonása is szóba került. Ez utóbbi variáció kormány szinten hamvába holt ugyan, ám a helyi közigazgatás egy-egy területén működőképesnek bizonyult – és így máig rejtély, hogy pontosan milyen belső és nemzetközi okok közbejötté akadályozta meg a másutt eredményes „nagykoalíciós” megoldást.

A belső okok között nyilvántartható mindenekelőtt a társadalmi és politikai élet normáitól elrugaszkodott szélsőséges terrorizmus, amely vörös és fekete mezben egyaránt „pompázott”, jóllehet a történelmi kompromisszumra ál-baloldaliságú öltözékben támadt rá, ami abban jutott kifejezésre, hogy a kereszténydemokrata pártelnököt, Morót választotta célpontjául. Jellemző az is, hogy a történelmi kompromisszum irányának heves ellenzéke volt a politikai élet minden szintjén, magában a kereszténydemokrata és a kommunista pártban is, de talán a legvehemensebb módon a két nagy és meghatározó párt egymásratalálását félő és féltékeny Craxi-féle szocialista pártban.

A külső okokat tekintve a legújabb olasz politológiai szakirodalom egyre jobban hajlik annak a hipotézisnek az elfogadására, amely szerint sem az amerikai, sem a szovjet politikai vezetést nem lelkesítette a történelmi kompromisszum gondolata. A két akkori szuperhatalom a saját párbeszédének alárendelt nemzetközi egyensúly felborulásától tartott, ha egy fontos mediterrán NATO-frontországban kialakul a nyugati, illetve keleti (szovjet) sémáktól elütő politikai rendszer. Más szóval a NATO-országok kormányait illető kommunistamentes pluralista demokráciának, a Varsói Szerződés keretében pedig pluralizmusmentes kommunista vezetésnek kellett érvényesülnie. Az akkor adott képletet mind az amerikai, mind a szovjet politika konzerválni kívánta és ennek érdekében minden eszközt bevetett – még a titkosszolgálatokat is, ami elvezet a terrorista szervezetekbe való beépülés kérdéséig.

A terrorizmus nemzetközi elágazásának problematikája érthetően nincs

pontosan és bizonyítottan kifejtve Ghirellinél, ahogy más politológusoknál sem. A különböző szerzők pártállásuk és világnézetük alapján mást és mást hangsúlyoznak. Nem meglepő, hogy az ex-kommunista szocialista Ghirelli a KGB és csatlós szolgálatainak felelősségét firtatja első helyen, biztosnak véelve azt, hogy a csehszlovák szervek kapcsolatban álltak az olasz terroristákkal, hogy Moszkva parancsára megghiúsítsák az eurokommunista eretnek Berlinguer irányvonalának érvényesülését. Bizonyítéka a szerzőnek erre nincs, viszont a Moszkvát és Prágát elmarasztaló tézisét Rosario Priore – a terrorista cselekmények vizsgálóbírójának – szentenciájával erősíti meg, amely szerint kizárható az amerikai titkosszolgálatok és a Pinochet-féle államcsínyben súlyos gyanúba kevert Kissinger bűnrészessége, amit az olasz politológiai szakirodalom baloldali vonulata igencsak feszegetett. Mindkét teorémával vitázik Vladimiro Satta történész kutató – hosszú tanulmányt publikálva a *Nuova storia contemporanea* című folyóirat 2002-es évfolyamában –, aki szerint a terrorizmusnak, illetve a Moro-ügynek semmi titokzatos titkosszolgálati háttere nincs, Moro meggyilkolása a terroristák önálló döntése volt.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy nem kielégítő a szerző magyarázata azzal kapcsolatban, hogy mi okból nem valósulhatott meg sem a terrorista támadás előtt, sem utána – történetesen Andreotti miniszterelnöksége mellett – a kereszténydemokraták, a kommunisták és a szocialisták közös kormányzása. A szerző álláspontja szerint azért, mert a kommunisták nem vágták el a Moszkvához fűződő kapcsolataikat. Ennek ellentmond Berlinguer „eretnekségének” elismerése, pártjának visszatérítése a szociáldemokrata értékek felé – igaz, nem megtagadva a lenini múltat, amelyre különben az 1945 óta újító szellemű és a kommunista hagyományt folyamatosan korszerűsítő pártnak nem is volt életbevágóan szüksége. Elfogadhatóbbnak tűnik az a magyarázat, amely szerint a kialakult pozícióelosztási alkuk „lottójátékát” („lottizzazione” – a „lotto” francia származású szó, eredeti jelentése „felosztott rész”) rúgta volna fel a széles népi összefogást feltételező koalíció létrejötté.

Ghirelli a legtöbb vonatkozásban azonban tárgyyszerű és korrekt. A kitűnően megírt esszéhez jól hasznosítható bibliográfia társul, és ennek alapján még az aprólékos lábjegyzetelés hiányát is elnézhetjük a témáját és korát hitelesen ismerő szerzőnek.